

İŞBİRLİĞİ VE ÇATIŞMA ALANLARIYLA 2000'Lİ YILLARDA TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ*

Helin Sarı Erten¹ - Radiye Funda Karadeniz²

GİRİŞ

Soğuk Savaş sonrasında Türkiye-ABD ittifakının en zorlu sınavlara tabi tutulduğu dönem 21. yüzyılın başladığı yıllara tekabül eder. Zira, söz konusu dönemde, ikili ilişkilere uzun yıllardır damga vuran “stratejik ortaklık” tanımının büyük zarar görmesine neden olan birtakım gelişmeler yaşanmıştır. ABD’nin 2003 yılında Irak’ı işgali, bu işgale giden süreçte Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Irak’a kuzeyden bir cephe açılması için gereken izni vermemesi ile gelen 1 Mart Tezkere Krizi ve ardından yaşanan “Çuval Hadisesi” bu gelişmelerden bazılarıdır. Bu dönemde Türkiye’de yükselen anti-Amerikancı eğilimler ve yine Irak’la bağlantılı olarak, PKK ile mücadelede yaşanan sorunlar da, ikili ilişkilerde derin bir güven bunalımının yaşanmasına yol açmıştır. Bu dönemi değerlendiren kimi Batılı çevreler “Türkiye’yi kim kaybetti?” tartışmaları ile ilişkilerin akıbetine dair kötümser bir tablo çizerken³, diğer bir kesim iki ülke arasındaki ortak geçmiş ve ilişkilerin ge-

¹ Bu makale TÜBİTAK 1001 Projesi (Proje No.: 112K172) desteğiyle hazırlanmıştır.

² Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.

³ Yrd. Doç. Dr., Maltepe Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ve AB Bölümü.

⁴ Bu görüşler hakkında bkz. Füsun Türkmen, *Türkiye-ABD İlişkileri, Kurulan İttifaktan “Model Ortaklığa”*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2012, s. 334; İlhan Uzgöl, “ABD ve NATO’yla İlişkiler”, (der.) Baskın Oran, *Türk Dış Politikası, Kuruluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt III (2001-2012)*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2013, s. 261; Dominique Moisi, “Who Lost Turkey?”, *Project Syndicate*, 20 Şubat 2009, (akt.) Tarık Oğuzlu, “Testing the Strength of Turkish-American Strategic Relationship through NATO:

lecek için taşıdığı öneme değinerek, bu ittifakın kolayca vazgeçilemeyecek kadar köklü olduğuna vurgu yapmıştır.²

ABD'de 2008'deki yönetim değişikliği ile beraber farklılaşan söylem ve strateji ile dünya konjonktüründe ve Türkiye'nin iç siyasetinde meydana gelen gelişmeler Türkiye'yi "yeniden kazanma" konusunda fırsatları da beraberinde getirmiştir. Bu dönemde "Stratejik Ortaklık" yerini giderek, içi tam olarak doldurulamayan, ancak çok boyutlu bir ilişkiyi hedef alan "model ortaklığa" bırakmıştır. Bu makale, söz konusu gelişmelerin yaşandığı Obama döneminde ilişkilerin nasıl bir seyir izlediği, işbirliği ve çatışma konularının neler olduğu üzerine bir değerlendirmeye yer verecektir. Bu değerlendirme yapılırken yerel, bölgesel ve küresel düzeyde yaşanan değişiklikler kadar, G. W. Bush dönemi ve Irak işgalinin ikili ilişkilerde yol açtığı ağır travmanın bir kez daha analiz edilmesi önem arz etmektedir. Zira, Obama döneminde Türk-Amerikan ilişkileri, temelde bu ağır travmayı yok etme iradesiyle şekillenmiştir.

Bu nedenle makale, ilk olarak Türkiye-ABD ilişkilerinde, G. W. Bush döneminde, özellikle de Irak'ın işgali sürecinde yaşanan zorlu yılları analiz edecek; ardından Obama dönemi Türk-Amerikan ilişkilerinde yaşanan işbirliği ve çatışma konularını ele alacaktır. Orta Doğu'nun Türk-Amerikan ilişkilerini etkileyen yeni sorun alanlarını da değerlendirecek olan makale, Türkiye-İsrail ilişkileri ve Mavi Marmara Krizi, nükleer İran meselesi ve füze savunma sistemi gibi konuları detaylarıyla inceleyecektir. Ayrıca, makalede, PKK ve IŞİD (Irak Şam İslam Devleti) gibi devlet dışı aktörlerle mücadelede Türkiye ve ABD'nin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunların iki ülkenin karşılıklı ilişkilerini ne denli zorlu testlere tabii tuttuğu ele alınacaktır. İnsan hakları ve demokratikleşme sorunlarından ekonomik ilişkilere, Kıbrıs'tan Ermeni meselesine varan, çok boyutlu ve çok katmanlı risk alanlarının ikili ilişkiler bağlamında yeniden gözden geçirilmesi çalışmanın diğer bir kısmını oluşturacaktır.

GEORGE W. BUSH DÖNEMİ İLİŞKİLER: ZOR YILLAR

ABD ve Türkiye'yi uzun yıllar birbirine yaklaştıran ve Sovyetler Birliği ile hayat bulan, Soğuk Savaş dönemi ortak tehdit algısı 1990'lı yılların ba-

² "Convergence or Divergence within the Alliance?" *The Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Cilt 15, Sayı 2, 2013, s. 208.

³ Bu görüşlere bir örnek için bkz. Nur Bilge Criss, "Turkish Perceptions of the United States", (der.) David Farber, *What They Think of Us, International Perceptions of the USA since 9 11*, Princeton University Press, 2007, s. 69.